

* FRAC FOSCARI a doge bra fordulva térdel a jra álló és gyöngyözött szenfénnyel övezett fejű sz. Márk előtt és tőle egy jra álló zászlót vesz át; a zászló és doge közt $\frac{p}{x}$; sz. Márktól balra a köriratban pedig felülről lefelé írva SMVENETI olvasható.

✠ SIT T × PC DAT Q TV REG ISTE DVCAT. Krisztus mandorlában csillagok közt fején keresztalaku dicsfénnyel övezve szemközt áll, jbjt áldásra emeli, bbn pedig a szent írást tartja szívéhez szorítva.

Van tehát ezen 20 darab közt:

Zsigmondttól	13 darab
Alberttól	1 „
I. Ulászlótól	3 „
V. Lászlótól	2 „
Velencei arany	2 „
Összesen:	20 darab.

Horváth A.

(*Szilágy-Somlyóról*) Alexander-féle aranyat mutattak be X. Victoriával és phenikiai felirással; hasonló Mionnet Description de Médailles Antiques I. 250. l. 149-ik számához; de a munka igen durva, a jobban koszorút tart, mely kezek vonal középett ponttal, a jobb szárnyon felül kijön a háromágu villa, (tridens). Találtatott egy Lysimachus-féle arannyal és Philippus barbar éremmel.

(*Érdekes éremlelet*) került Egger kereskedésébe, mely állítólag Szt.-Endrén találtatott, melyben mintegy 280 IV. László és 400 slavonai (2 darab Moneta B Ducis, a többi REGIS per Sclavonia feliratuak) és 60 darab III. András-félének tartott és egyoldalú baros érmek jöttek elő. Mindezen érmek éremtudományunkra nézve nagy horderejűek.

(*Orthographia és jogosultság.*) A badeni új 20-markos darabokon a fejedelem *Grossherzognak* iratik, míg a mai helyesírás szerint *Grossherzognak* kellene iratnia, mivel azonban, mióta a nagyfejedelemség fenáll, még az állampecséten és a többi érmeken ily hibával van a cím írva, *jogosultsága* miatt megtartatni kívánatik, miután a német helyesírás még nincsen megállapítva. Magyar érmeinken hasonló történelmi jogosultságra még alig hivatkozhatunk, egyébiránt erre idővel fognak hivatkozhatni, mivel alig van magyar szövegű érem, melyen egy-két ilyen hiba elő nem fordulna. Jó lesz néha az ilyeneket szakférfiakkal is közleni, nehogy az utókor tudatlanságunkat szentesíteni kényteleníttessék.

IV.

Pecséttani adalékok.

I.

Görgey István ur által családja levéltárából több régi okmány történelmi szempontból való átbuvárlás és lemásolás végett rendelkezésemre bocsáttatván, midőn ennek folytán a levéltár árpádkori okmányait a Történelmi Társulat közlönye a „Századok“-ban megismerttettem: az ezen okmányokon legépebb állapotban meglevő s azokat diszító pecséteteket sem hagyhattam említettlenül.

E lapok szerkesztője azonnal szíves volt a ritkább s legépebb pecsétek lerajzoltatása által alkalmat nyújtani arra, hogy azok közzétéssenek.

Sajnosan kell bevallanunk, hogy a sphragistica hazai régészetünk egyik elhanyagoltabb ágát képezi.

Habár e század elején a hazai történettudomány terén úttörő Pray meg is írta a „Syntagma de Sigillis“ című munkáját és több pecsét rajzának közlésével első volt, ki pecséttanunkról kézi könyvet nyújtott, s habár Péterffy „Sacra concilia“ stb. című munkájában több káptalan, convent és főpap pecsétjeit közzé tette, azután a Tudományos Gyűjteményben Horvát István, a Tudománytárban Érdy s más munkákban szórva nyosan, mások, végre Nagy Iván is családtani munkájában több régi pecsét rajzait közlik, mégis valamely rendszeres és egyöntetű mű e tekintetben alig jelent meg.

Kivételt képez Jerneynek a „Történelmi Tár“ II. kötetében a hiteles helyekről írt ismertetése, mely mellett a káptalanok és conventek pecsétjeinek rajzai is feltalálhatók; e munkának azonban főhiánya az, hogy a rajzok nem az eredetiekről vétettek, hanem legnagyobb részben más munkákból szedettek össze p. o. Péterffy fenn idézett munkájából stb., igen kevés van közöttük olyan, mely az eredetihez hiven volna lerajzolva, pedig valamint a régi pénzek, úgy a régi pecsétek rajzainál az eredetihez való legpontosabb hűség megkívántatik.

Mikor fogjuk királyaink s főpapjaink pecsétjein kívül az ország zászlósainak u. m. a nádorok, országbírák, tárnokok stb. pecsétjeinek rajzait egybeállítva birhatni?

Szabadjon e parlagon heverő régészeti ágra az Akademia arch. bizottságát figyelemztetni.

Számos levéltárban megfordultam, merem tehát állítani, hogy levéltárainkban mind a királyok és főpapok, mind a nádorok és országbírák pecsétjei igen kevés kivétellel a XIII. századtól kezdve szakadatlan láncolatban még feltalálhatók és rajzban megszereshetők, például e lapok szerkesztője a Történelmi Társulat 1872. évi szepesi kirándulása alkalmával a Máriássyak levéltárában Fülöp nádornak a XIV. század elejéről mily gyönyörű pecsétjét fedezé fel. A kamarai levéltár, a nemzeti muzeum, Akademia stb. régi okiratain még mennyi ép pecsét függ; egyesek p. o. Szalay Ágoston ur gyűjteménye mennyi ép és ritka régi pecséttel dicsekszik, de hogy ezek alakjai hű rajzban megmentesenek és közzé tétessenek, ez iránt nem látunk semmi intézkedést. Pedig minden késedelem a töredékeny viasz pecsétek lerajzolása körül csak káros lehet, a bár mennyire ovtos történelmi buvár kezein a pecsétek egyre töredeznek s meglehet, hogy több csak egyetlen példányban megvolt pecsét rajzától örökre megfosztathatunk.

Ezen kitérés után térjünk a közölt pecsétek ismertetéséhez.

Az első szám alatt veszi a szíves olvasó Erzsébet királynénak V. István király nejének 1280-ban kelt okmányáról függő pecsétjét (l. a köv. oldal 1. ábráját), mely a Görgey-család birtokában van. Az okmányt a „Századok“ 1872. évi ápril havi füzetében bővebben ismertettem. A pecsét előlapján a körirat a következő: † ELISABET : DEI : GRACIA : REGINA : HUNGARIE : A trónon ülő s jobb kezében jogart tartó királynét pecsétünk előlapja elég hiven tünteti elő. A kettős keresztet előtűntető hátlap körirata ez: † S : VXORIS : STEPHANI : REGIS : QVINTI : QVARTI : BELC : ILLVSTRIS : REGIS FILII :.

A 2-ik és 3-ik számúak a szepesi káptalan pecségei; Jerney a Történelmi Tár II. kötetében a 2-ik szám alattihoz hasonló rajzot tesz közzé; azonban 1540. évről; ennél

1. ábra. a)

1. ábra. b)

fogva szükségesnek véltük a káptalan 2. sz. a. pecsétjét, mely a Görgey-levéltárban III. Endre király korából való több okmányon látható, pontosabb rajzban adni, körirata ez: † S CAPITVLI ECLESE BEATI MARTINI DE SCEPVS. A 3-ik szám alatti a szepesi káptalannak első ismeretes pecsétjét ábrázolja, mely akkor, midőn IV. László király alatt

2. ábra.

3. ábra.

a kunok és neugarok a szepesi káptalan székhelyét elpusztították elveszett. *) Ekkor készült a 2. szám alatti pecsét. A két pecsét között különösen az a különbség van, hogy a nagyobb alaku pecséten oldalt van a koldus, kinek részére Szt. Márton saját köntöséből egy darabot levág, míg a kisebb alaku régiebb pecséten a szent hátra fordulva vágja le köntösét a háta megett álló szegény számára. A kisebb

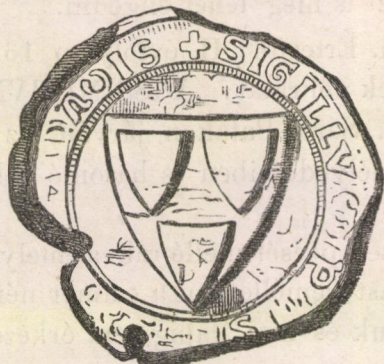
alaku régi pecsét körirata ez: S : CAPITVLI : SCI MARTINI : DECIPIS :. Ezen kisebb alaku régiebb pecsét a Görgey-levéltárban levő több okmányon, ezek között utoljára egy 1289-iki kiadványon is előfordul.

A 4-ik pecsét Moys nádoré, (l. a köv. oldal 4. ábráját) az okmány, melyről függ 1272-ben kelt s a Szelestei vasvármegyei család levéltárából közöltetett a Hazai Okmánytár I. köt. 58. lapján. A pecsét köriratából csak egyes összefüggés nélküli betűk maradtak fen, a paizsban 3 kisebb paizs van elhelyezve hasonló ahhoz, mely a Tudomá-

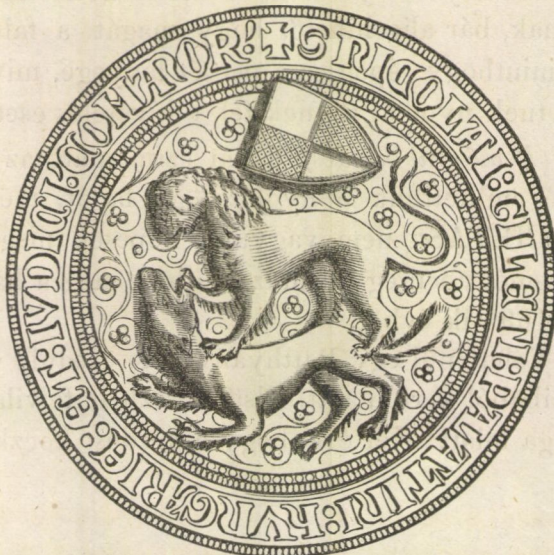
*) Lásd Wagner Analect. Scep. III. 14. Ugy a »Századok« 1872. decz. havi füzetében általam 1292-ről közölt okmány regestáját. N. I.

nyos Gyűjtemény 1833. IV. kötet 89. lapján Horvát István által közöltetik s Loránd nádornak 1253-ban kelt okmányáról függő pecsétről rajzoltatott le, csak hogy ez utóbbiban a kis paizsok inkább falevél ábráját jelzik.

Az 5-dik pecsétet Gilitfi Miklós nádor pecsétjének ismerjük, melyet már Nagy Iván családtani munkájában közlé tett, itt szintén a Görgey-levéltárból kivett hívebb rajzban s eredeti nagyságához mérten közöljük.

4. ábra.

5. ábra.

S ezzel fogadja a t. szerkesztőség köszönetemet, hogy e pecsétek lerajzoltatásához s metszetéséhez közreműködni szíves vala. Mielőtte azonban ismertetésemet bevégez-ném, legyen szabad azon ohajtásomat ismételten kifejezni, hogy bár az én ismereteim csak az okmányok buvárlásáig terjednek s a pecséttan körül szakképzettséggel alig bírok, látván a régészet ezen ágának elhanyagolását, felszólamlásom mégis birna annyi hatás-sal, hogy a sphragistika körében is egy rendszeres munka előállítására az arra hivatottak által a szükséges lépések és intézkedések mielőbb megtétetnének! Nagy Imre.

(Pecséttanunkhoz) talán érdekes adatul fog szolgálni, hogy Zsigmond császár 1417-ben *de Bomel Arnold* aranyművesnél megrendelt két nagy császári pecsétet, egyikén a császár személye ülve az almával és jogarral két kétfjú sas fölött ábrázoltatik, körülötte van öt paizs és a köriratok; a másikon csak egyszerűen a kétfjú császári sas látszik. A művésznek előre száz, a munka bevégezése után 100 rhenusi fizetendő, de ezen kívül még 6 marca ezüstöt fog neki adni a császár, ha csak csupa kegyelemből ezeken kívül még meg akarná jutalmazni. — Bizony drága mesterség volt még ekkor is a pecsétvésés. Különben tudjuk, hogy Robert Károly Péter sienai mesternek, művésőjének és ötvösének a királyi aranypecsét remek véséseért egy szepesi falut ajándékozott.

(Magyar pecsétjeink) száma a m. n. muzeum tárában ismét növekedett. Zselizen lakó *Lipp Ferencz* uradalmi kádár ur sziveskedett nemzeti intézetünknek egy régóta őrzött pecsétnyomót ajándékozni. A pecsét kerek lapja 2·5 centimnyi. Körirata ez: S · ALBERT · P : STERG · — ERSEK · KEM : FALV · P ; ; — vagyis: S(zent) Albert P(üs-pök) (E)ztergomi ÉRSEK · KEM(end) FALV Pecséte.

A mezőnyben a püspök áll kétágu süveggel, jobbjában kelyhet tart, melynek födele és keresztje pontok által jeleztetik, baljában püspöki bot van. Ruhája csak térden alul ér, öve pontokkal van jelelve, valamint a mellén keresztül rakott érseki köpenye is. Az alak mellett számok láthatók: 16—72; minthogy az utóbbi számok EZ-féle alakban jelennek meg, e számot talán 16—27-nek is lehetne olvasni?

(A magyar köriratu pecsét) fejtegetésénél („Századok“ 1871. 435. l.) Szalay Ágoston véleményéhez járulok, az utolsó kétes betűt: K · · · Falu · Pecséte-vel is tartván olvashatónak, bár alig hihető, hogy magát a falut csak egy vagy két betűvel fejezték volna ki, minthogy épen ez a pecsét lényege, mivel azonban itt, mint Szalay állítja, későbbi vésetnek nyomai tűnnek fel, e kivételes esetben ezt is meg lehet engedni.

(Pecséttani kérdés). Ezen cím alatt az „Arch. Értesítő“ II. évfolyam 13. szám 276. lapon említettünk 3 nyolczszögű lapot, melyeknek feliratát: „DISSIMILIVM INFIDA SOCIETAS“ nem vagyunk képesek megfejteni. Sáros-Patakon járván, az ottani éremgyűjteményben egy a muzeumhoz, még a hátlap mélyedéseiben is hasonló példányt találtam: 1695-ik évből.

Véletlenül egy Batthyányi féle czédula volt ezen pecsét mellé rakva, mely azonban oda hibából kerülhetett. Első perczben felvilágosítást reméltem a czímer némi hasonlatossága miatt! Két éve, hogy e kérdést kockáztattuk és mai napig sem érkezett reá felelet!

V.

I r o d a l o m.

(Az iparművészet- és régészetre nézve) ismét egy érdekes munka fog megjelenni. Ez Lay Felix: „Die Verbreitung und Cultur der Südslaven. Ihre Poesie, Hausindustrie, Ornamentik etc. nebst einem Costümbildé“ című műve, melyből már egy füzet Eszéken meg is jelent. Ezen, a tudományra érdekes folyóiratban a délszláv népek ipara, költészete lesz tárgyalva; egyszersmind mindazon nevezetes tárgyak rajzai, melyek, főleg Németország különféle muzeumaiban, a bécsi ipar s művészeti muzeumban, ugy egyes magángyűjteményekben vannak s a szláv népet közvetlenül érdeklik, arra vonatkoznak. mellékletkép csinos metszvényekben a füzethez csatoltatnak. A mutatványképen megjelent első füzet szerint, az első folyam 10 táblán 22 darab érdekes mintát hoz. Lesz ezek közt gobelin szövetű szőnyeg, csikos szőnyeg, szövött s ékített len, állatokkal és vázakkal ékített szőnyeg minta, mely utóbbi a modern ind szövetekre emlékeztet; mindezen minták igen csinosan lesznek kiállítva.

(A „Székesfejérvár“-nak) alig van száma, mely ne tanuskodnék arról, mennyire fekszik szíven a politika mellett a tudományos vizsgálatok előmozdítása is. Majd a muzeumokról olvasunk cikket, mely a polgárság szívére köti ezen általános műveltségi eszközök pártolását és számot ad azon nagyobb szerű áldozatokról, melyekkel Pauer János cz. püspök és Fekete János megyei főjegyző egy nagyobb tárlat alapját saját készletök-